

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษา “สังคม จารีต ประเพณี กับการยอมรับการวางแผนครอบครัวชาวเขาในพื้นที่ ดอยมูเซอ จังหวัดตาก” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยในสังคมจารีตประเพณีที่มีผลต่อการยอมรับ การวางแผนครอบครัว

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในรูปแบบการ วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเข้าไป สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) อย่างเจาะลึกและต่อเนื่อง พร้อมทั้งเข้าไปมี ส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ทางด้านสังคม จารีต ประเพณี รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ด้วยการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้ภาษามูเซอคำ (ເມເລ) ซึ่งผู้วิจัยพูดได้พอสมควรกับประชากรกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ **กลุ่มที่ 1** เป็นกลุ่มหญิง และชายวัยเจริญพันธุ์คู่สามีภรรยา ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (ເມເລ) ของหมู่บ้านอุมยอม จำนวน 12 ครอบครัว ซึ่งภรรยา มีอายุระหว่าง 18 – 55 ปี **กลุ่มที่ 2** เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ซึ่งกลุ่มนี้ข้อมูลส่วนหนึ่ง ได้มาจากการอ้างอิงในขณะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่ม บุคคลที่มีบทบาทต่อการตัดสินใจโดยทั่วไปของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (ເມເລ) ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา (หรือปุ๊จาร) และผู้ช่วยผู้นำทางศาสนา (ผู้ช่วยปุ๊จาร) ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน และ**กลุ่มที่ 3** เป็นกลุ่ม เป้าหมายเพื่อสำรวจข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านอุมยอม ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อาวุโส เจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัด ตาก และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยดอยมูเซอ จังหวัดตาก

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ การสร้างกรอบแนวคิดในการ วิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความน่าเชื่อถือได้และคุณภาพของข้อมูล การจัดบันทึก การสร้างบทสรุป และการพิสูจน์บทสรุป

การนำเสนอข้อมูล เป็นการนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนา ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งผล การศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 โครงสร้างสังคมของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ(เผละ) หมู่บ้านอูมยอ ในพื้นที่
คอยมูเซอ จังหวัดตาก

ส่วนที่ 2 ลักษณะจารีตประเพณีสำคัญของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ(เผละ) ในพื้นที่คอยมูเซอ
จังหวัดตาก

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ
(เผละ) บ้านอูมยอ ในพื้นที่คอยมูเซอ จังหวัดตาก

ส่วนที่ 1 โครงสร้างสังคมของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผละ) หมู่บ้านอูมยอ ในพื้นที่
คอยมูเซอ จังหวัดตาก หมู่บ้านอูมยอ เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผละ) ซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2490 เริ่มต้นจากหมู่บ้านเครือญาติ โดยนายจะแคะได้นำญาติ จำนวน 12 ครอบครัว อพยพ
มาจากเทือกเขาคอยช้าง ตำบลวาวี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผละ)
จะแต่งกายโดยใส่ชุดคำตลอด เสื้อของผู้หญิงเป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อยาวถึงน่อง
มีแถบผ้าสีขาว สีเหลืองเย็บขอบติดไว้เป็นตอน ๆ ต่อมาเมื่อหมู่บ้านเติบโตขึ้น รัฐบาลได้มี
นโยบายการพัฒนาเข้าไปในหมู่บ้าน โดยจัดตั้งให้มีศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก
และหน่วยราชการต่าง ๆ เพื่อการจัดโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ

ผลของการพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้เกิดความเจริญและสิ่งที่เป็นประโยชน์
ขึ้นในหมู่บ้าน โดยได้มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง (เดิมเป็นโรงเรียนชั่วคราวของศูนย์
พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก) หอกระจายข่าว 1 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา
บ้านอูมยอ 1 แห่ง ประปาภูเขา 1 แห่ง อาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มสตรีบ้านอูมยอ 1 หลัง
ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน 1 แห่ง ร้านค้า 2 แห่ง และโรงเรียน 1 แห่ง (โรงเรียนคอยมูเซอ
สังกัดสำนักงานประถมศึกษา) นอกจากนี้ผลของการพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้ชาวเขา
เผ่ามูเซอคำ (เผละ) สามารถพูดภาษาไทยเพิ่มขึ้นได้จากภาษามูเซอคำ (เผละ) และภาษาพื้นเมือง
(คำเมือง) ใช้ติดต่อกับคนพื้นราบ ส่วนภาษาไทย พูดได้เฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษา หรือผู้ที่เคยผ่าน
การอบรมจากทางราชการ

ผลของการพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้ระบบการปกครองท้องถิ่นของ
หมู่บ้านอูมยอเปลี่ยนแปลงโดยในระยะแรก มีการปกครองโดยกลุ่มผู้นำทางจารีตประเพณี ได้แก่
ปู่จาร์ (แก่ลู้) ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลที่สุดในชุมชน มีบทบาทเป็นผู้กำหนดระยะเวลาที่จะจัดพิธีการที่
สำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน และเป็นผู้จัดการพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อมารัฐบาลได้จัดให้มีระบบการปกครอง
ในหมู่บ้าน โดยจัดให้มีกลุ่มผู้นำที่ทางราชการแต่งตั้ง หรือหัวหน้าหมู่บ้าน (คะแซผ่า) ซึ่งกลุ่มนี้เป็น
ผู้ที่ได้รับการศึกษาพอสมควร และจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผละ) กับ
ทางราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ปัจจุบันนี้กลุ่มผู้นำทั้ง 2 กลุ่มนี้ ยังคงเป็นกลุ่มผู้ที่มีบทบาทสำคัญ

ในหมู่บ้านอุ้มขอม ทั้งบทบาทของผู้นำทางจารีตประเพณี และบทบาทผู้นำทางการปกครองตามกฎหมายของประเทศไทย โดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้นำทั้งสองกลุ่มของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) นี้จะเป็นผู้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในหมู่บ้าน และมักเป็นความขัดแย้งส่วนตัว ทั้งด้านจารีตประเพณี เช่น การหย่าร้าง การแต่งงาน การมีคู่ การทะเลาะวิวาท การเมาสุราอาละวาด ในหมู่บ้าน ส่วนปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์กันอย่างรุนแรงในสังคมชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ไม่พบบ่อยนัก เมื่อเกิดกรณีพิพาทต่าง ๆ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ปู่จาร์ หมอผี หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) เคารพนับถือจะเรียกคู่กรณี ให้มีการชดใช้ตามสมควร หรือปรับสินไหมตามแต่กรณี แต่ถ้าหากมีการทำร้ายร่างกายจนเป็นเรื่องราวใหญ่โตก็มอบให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของทางราชการดำเนินการตามกฎหมาย ซึ่งในกรณีนี้พบน้อยมากจนแทบไม่ปรากฏในสังคมชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล)

ส่วนที่ 2 ลักษณะ จารีต ประเพณีสำคัญของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ในพื้นที่ ดอยมูเซอ จังหวัดตาก

โดยพื้นฐานของชาวเขาโดยทั่วไป จะยึดถือวิถีชีวิตตามสังคม จารีต ประเพณี อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) บ้านอุ้มขอม ในปัจจุบันยึดมั่นอยู่กับจารีต ประเพณีของตนเองอย่างไม่เสื่อมคลาย ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) จะนับถือศาสนาดั้งเดิมของตน เป็นส่วนใหญ่และได้รับการปลูกฝังให้มีความคิด ความเชื่อ และแนวปฏิบัติ ตามขั้นตอนให้อยู่ ในกรอบของจารีต ประเพณีจากผู้สูงอายุ โดยเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยเริ่มมีครอบครัว และ วัยผู้ใหญ่ โดยสังคม จารีต ประเพณี จะเป็นผลมาจากการปลูกฝังด้านคตินิยมในรูปแบบของคำพังเพย และการปลูกฝังด้านเนติธรรมในรูปแบบของการถ่ายทอดความรู้ทางจารีต ประเพณี หรือกฎเกณฑ์ที่ ฟังปฏิบัติและลงมือปฏิบัติ จากผู้นำทางจารีต ประเพณี หรือ ปู่จาร์ การแสดงออกในทาง ศิลปกรรม อันเป็นผลมาจากการ ได้รับการปลูกฝังความคิด และการเรียนรู้แนวปฏิบัติ เช่น การเย็บ ปักถักร้อย การแสดง การเต้นจะคี การแต่งกายชุดประจำเผ่า ในเทศกาลต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์ ในวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าได้สร้างขึ้น เช่น บ้าน เต่าไฟ ต้นไม้ ภูเขา ดิน ทำมิด จอบ ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบัน ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ในพื้นที่ดอยมูเซอ จังหวัด ตาก มีลักษณะจารีตประเพณีที่สำคัญ 4 ประการคือ (1) จารีตประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว (2) จารีต ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อในศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (3) จารีตประเพณีเกี่ยวกับการศึกษา (4) จารีต ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน

1) ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว

เริ่มต้นจากประเพณีเกี่ยวกับการก่อตั้งครอบครัว ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) มีอายุเริ่มต้นในการมีครอบครัวตั้งแต่อายุน้อย หญิงอายุระหว่าง 12 – 13 ปี และชายอายุ 13 – 16 ปี

โดยกระบวนการหาผู้ไม่ได้ให้ความสำคัญของการเป็น “สาวพรหมจารี” แต่อยู่ที่ “คุณค่าของความ เป็นคนขยัน สามารถทำหน้าที่เป็นภรรยาและแม่ที่ดีของครอบครัวมากกว่า” ดังนั้น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน สามารถเกิดขึ้นได้และไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสื่อมเสียตามประเพณีแต่อย่างใด นอกจากนี้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ยังมีประเพณีที่หัดเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไป ได้เรียนคำกลอนเกี่ยวกับพาราตี แต่มีข้อห้ามเกี่ยวกับพาราตีระหว่างญาติใกล้ชิดของตน การแต่งงาน จะนิยมแต่งงานเฉพาะในกลุ่มชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ด้วยกัน ภายหลังจากแต่งงานฝ่ายชายจะต้องไปทำงานรับใช้พ่อตาและแม่ยายระยะหนึ่ง ประมาณ 3 ปี จึงจะแยกเรือนได้ กรณีที่มีลูกชายคนเดียว สามารถพาผู้หญิงเข้ามาอยู่กับครอบครัวฝ่ายชายได้ โดยจ่ายเงินค่าตอบแทนแก่ครอบครัวฝ่ายหญิงหรือแล้วแต่จะตกลงกัน

ความสัมพันธ์ในครอบครัว หัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการตัดสินใจและออกคำสั่งให้สมาชิกของครอบครัวทำงาน งานในบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนการหาอาหารทำไร่ ถั่วสัตว์ เป็นหน้าที่ของผู้ชาย บุคคลที่ทำงานหนักมากที่สุดของครอบครัว และไม่มีค่าตอบแทน คือ ลูกเขย สถานภาพของลูกเขยค่อนข้างต่ำ ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งของพ่อตาแม่ยาย ซึ่งก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตคู่ ทำให้มีการหย่าร้างค่อนข้างสูง ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในสังคมของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) มีลักษณะเป็นเครือญาติ มีการร่วมกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการประกอบอาชีพ การจัดพิธีกรรม การสละแรงงาน การแบ่งปันผลผลิต และการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เมื่อชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น ก็อาจแยกหมู่บ้านไปตั้งใหม่ แต่ยังคงมีการไปมาหาสู่ระหว่างเครือญาติอย่างสม่ำเสมอถึงวันเทศกาลปีใหม่ ก็มีการเดินทางไปทำพิธีขอพรจากญาติผู้อาวุโส เป็นประจำทุกปี ประเพณีการสืบสกุลของคนมูเซอดำ (เผ่าเล) ยึดถือการแต่งงานเป็นระบบ “ผัวเดียวเมียเดียว” ถ้าต้องการแต่งงานใหม่ก็ต้องหย่าขาดจากคู่สมรสเก่าก่อน ทรัพย์สินสมบัติมักจะแบ่งให้ลูกหลานที่อยู่ด้วยกันมากกว่าผู้ที่แยกครัวเรือนออกไปแล้ว

การตั้งครรภ์ การคลอด และการเลี้ยงดู ผู้หญิงมูเซอดำ (เผ่าเล) มักตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุน้อย เมื่อรู้ว่าตั้งครรภ์ ก็ยังคงทำงานเป็นปกติ ทั้งกิจกรรมในไร่ และหน้าที่ภายในบ้าน แต่ก็มีข้อห้ามที่ผู้เฒ่าผู้แก่สอนไว้ เพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดยาก เช่น ห้ามเข้บหมอน ถ้าคลอดกระทำไปแล้วต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์เดือนละ 3 ครั้ง ปัจจุบันหญิงแม่เรือนรุ่นใหม่ไม่ค่อยปฏิบัติตามข้อห้าม และมักฝากครรภ์กับสถานอนามัย หรือโรงพยาบาลปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) มีความเชื่อว่า เมื่อผู้หญิงคลอดลูกออกมาได้อย่างปลอดภัย ถือเป็นความโชคดีของชีวิต ภายหลังจากการคลอด หญิงแม่ลูกอ่อน จะเลี้ยงลูกโดยนำใส่ถ้วย (กะทอ)

พาไปไร่ด้วย เมื่อเด็กเริ่มโตจะเรียนรู้การใช้เครื่องมือการเกษตร เช่น มีด จอบ เสียม ซึ่งเป็นการสร้างทักษะในการใช้เครื่องมือเพื่อทำมาหากิน

การหย่าร้าง ไม่ใช่เรื่องเสียหายสำหรับประเพณีชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผเล) สาเหตุการหย่าร้างได้แก่ คู่สามีภรรยาไม่สามารถมีลูกด้วยกันได้ ผู้หญิงหรือผู้ชายไปชอบพอกับคนอื่น ผู้ชายติดยาเสพติดไม่ทำงาน ลูกเขยทะเลาะกับพ่อตาแม่ยาย การแต่งงานเมื่ออายุน้อยทำให้ยังไม่พร้อมในการใช้ชีวิตคู่ ซึ่งการแบ่งทรัพย์สินมรดกภายหลังการหย่าร้าง ถ้าคู่บ่าวสาวอยู่ร่วมกัน โดยมีได้ประกอบพิธีแต่งงานก็ให้แบ่งทรัพย์สินที่มีคนละส่วน ส่วนการที่มีการสู่ขอตามประเพณี ถ้ามีบ้านเป็นของตนเอง จะต้องเอาทรัพย์สินต่าง ๆ ในบ้านมารวมกัน ที่หัวหน้าหมู่บ้านและแบ่งออกเป็นส่วน โดยครึ่งหนึ่งแบ่งให้พ่อตาแม่ยาย เป็นค่าชดใช้แรงงานลูกสาว ที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งนำมาแบ่งกันคนละส่วน แต่ถ้าหิ้งคู่อาศัยบ้านพ่อตาแม่ยายก็ให้แบ่งเอาทรัพย์สินของตนที่มีคนละครึ่ง

2) จารีตประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อในศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อและความนับถือเทพเจ้าก้อชา

ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผเล) มีความเชื่อและนับถือเทพเจ้าก้อชาว่าเป็นผู้สร้างฟ้าดิน ปกครองดูแลโลกและคนมูเซอดำ (เผเล) เมื่อมีชีวิตอยู่ให้ทั้งความดีและความไม่ดี คนมูเซอดำ (เผเล) จะมีความสุขหรือความเจริญได้ก็ด้วยอำนาจของเทพเจ้าก้อชา โดยเฉพาะผู้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามจารีต ประเพณี ส่วนคนที่ประพฤติไม่ดี เทพเจ้าก้อชาจะลงโทษ คือ ไม่คุ้มครองปล่อยให้คนนั้นเกิดความคิดไม่ดี ทำสิ่งที่ผิดพลาด นำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและครอบครัวตลอดเวลาและหากทำผิดมาก ๆ เทพเจ้าก้อชา จะลงโทษให้ตายไปจากโลกนี้

ความเชื่อถือต่อบทบาทผู้นำศาสนาและการเข้าร่วมพิธีกรรม

จากสถานการณ์ที่ชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผเล) ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคสะดวกสบายขึ้น ส่งผลให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผเล) มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น แต่ระบบความเชื่อแบบดั้งเดิม จารีต ประเพณีที่มีความเชื่อถือต่อบทบาทผู้นำยังคงมีอยู่ ผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางพิธีกรรม ยังคงเป็นสื่อเชื่อมโยงให้คนในหมู่บ้านได้มีการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในด้านพิธีกรรม ได้แก่ ปู่จาร์ ผู้ช่วยปู่จาร์ หรือผู้อาวุโสในชุมชน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่แสดงถึงการกระทำผิดจารีต ประเพณี หัวหน้าหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส และผู้นำทางพิธีกรรมต้องประชุมพิจารณาร่วมกัน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยหรือตัดสินกรณีพิพาท

ความเชื่อในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งบ้านเรือนของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) จะเลือกพื้นที่สันเขาเป็นที่ตั้ง และอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพื่อให้สะดวกต่อการนำน้ำมาอุปโภคบริโภค การสร้างบ้านต้องสร้างให้เสร็จภายใน 1 วัน โดยหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้กำหนดสถานที่ก่อสร้างภายใต้การเห็นชอบจากภรรยา วันศีล และวันที่มีคนตายในหมู่บ้านจะไม่สร้างบ้าน ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะส่งแรงงาน 1 คน มาช่วยในการสร้างบ้านจนแล้วเสร็จ โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ทำอาหารมาเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยก่อสร้าง เมื่อสร้างเสร็จแล้ว หมอผีหรือปู่จาร์ จะทำหน้าที่สวดคาถาไล่ผี หรือสิ่งไม่ดีตามความเชื่อให้ออกจากบ้านที่สร้างเสร็จ กลางคืนมีพิธีเต็นรำ บวงสรวงเทพเจ้าที่อาศัยในบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล

3) จารีตประเพณีเกี่ยวกับการศึกษา

ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) มีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาในรูปแบบของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) โดยการอบรม สั่งสอน ตักเตือน จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพื่อนบ้าน ผู้นำทางศาสนามาตั้งแต่อดีต โดยเน้นในการเรียนรู้เรื่องการค้ารงชีวิต และการประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม โดยไม่มีรูปแบบเป็นลายลักษณ์อักษรตามลักษณะจารีตประเพณี อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบโรงเรียนมากขึ้น โดยเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) จึงให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาในระบบโรงเรียนของบุตรมากกว่าแต่ก่อน เพื่อมีงานทำที่ดี

4) จารีตประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน

แต่เดิมการประกอบอาชีพหลักของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) คือ การเกษตร อาชีพรอง คือ การหาของป่าเพื่อจำหน่ายได้แก่ น้ำผึ้งป่า สมุนไพร หน่อไม้ สัตว์ป่า และกล้วยไม้ป่า โดยการประกอบอาชีพเป็นการเรียนรู้ตามจารีตประเพณี ของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ ได้สอนและถือปฏิบัติกันมานานแล้ว ต่อมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ประสบปัญหาที่ดินทำกินไม่พอกันเนื่องมาจากการถูกจำกัดโดยนโยบายการใช้พื้นที่ของรัฐ ทำให้หันไปประกอบอาชีพปลูกจ้างและค้าขาย

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัวในพื้นที่ดอยมูเซอ จังหวัดตาก

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การเปลี่ยนแปลงความหมายของการมีบุตร (2) ลักษณะจารีตประเพณีการแต่งงานกับครอบครัว (3) อิทธิพลของเจ้าหน้าที่ด้านการวางแผนครอบครัว

1) การเปลี่ยนแปลงความหมายของการมีบุตร

แต่เดิมชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ต้องการมีบุตรมาก ๆ เพื่อช่วยทำมาหากิน และดูแลยามแก่เฒ่า ต่อมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ได้มีการเปลี่ยนแปลงความหมายของการมีบุตร เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสภาพการทำมาหากินลำบาก เนื่องจากปัญหาที่ดินทำกินลดลงในแต่ละครอบครัว ประกอบกับการเรียนรู้จากสังคมภายนอกว่า การมีบุตรไม่ต้องมีมาก แต่มีคุณภาพ โดยการเลี้ยงดูให้มีคุณภาพเป็นที่ดี ได้รับการศึกษาสูง ๆ เพื่อการทำงานทำและรายได้ดี ๆ สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว

2) ลักษณะจารีตประเพณีด้านการแต่งงานและครอบครัว

ลักษณะจารีตประเพณีด้านการแต่งงานและครอบครัวนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ยอมรับการวางแผนครอบครัว เนื่องจากจารีตประเพณีแต่งงานของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) นิยมให้แต่งงานกันตั้งแต่อายุน้อย และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานได้ ไม่ผิดจารีต ประเพณีทำให้เกิดปัญหาที่ตามเช่นกัน การเลี้ยงลูกไม่เป็นปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาเด็กกำพร้า ปัญหาการทิ้งลูกให้เป็นภาระผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ปัญหาโรคเอดส์ จากปัญหาที่ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ดังกล่าวได้ประสบจึงเห็นความจำเป็นและยอมรับการคุมกำเนิดเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์

3) อิทธิพลของเจ้าหน้าที่ด้านการวางแผนครอบครัว

นับเป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นกัน ที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัว เนื่องจากระบบการศึกษาส่วนใหญ่ ทำให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) มีพื้นฐานในการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้มากขึ้น ประกอบกับมีหน่วยงานราชการหลายแห่งเข้าไปให้ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัว โดยการฝึกอบรม และพาไปทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่บ่อยครั้ง และสื่อต่าง ๆ ที่เข้าสู่ชุมชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อที่เป็นผู้นำทางศาสนาหรือสื่อที่เป็นอาสาสมัคร (อสม.) พูดภาษาเดียวกันทำให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) เกิดความรู้ความเข้าใจนโยบายและแนวทางของรัฐบาลมากขึ้น ทำให้เกิดการยอมรับการวางแผนครอบครัวมากขึ้น

2. การอภิปรายผล

ผลของการศึกษา สังคม จารีต ประเพณี กับการยอมรับการวางแผนครอบครัวครั้งนี้ เป็นผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารแนวคิด ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของโรเจอร์และชูเมกเกอร์ (Roger and shoemaker) ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรม ของกรีนและคณะ

(Gteen , Lawrence W.1999: 71) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้องประกอบกับการเข้าไปศึกษาโดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้รับทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจและการพัฒนาชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เหมเล) ด้านการวางแผนครอบครัวและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า สตรีชาวเขากลุ่มตัวอย่าง มีความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว ภายหลังจากที่รัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการให้ความรู้เรื่อง การวางแผนครอบครัว สตรีชาวเขากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ว่าการวางแผนครอบครัว หมายถึง การทำให้ไม่มีลูก การทำให้มีลูกห่างกัน การชะลอการมีลูก การป้องกันการท้องขณะยังไม่พร้อม การไม่ให้มีลูกมาก การวางแผนการมีลูก การไม่ให้มีลูกเกินจำเป็น การป้องกันการท้องขณะยังไม่ต้องการมีลูก การกินยา การฉีดยา การทำหมันเพื่อไม่ให้มีลูก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมควร ใจกระจ่าง ในเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการวางแผนครอบครัวในหญิงวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งพบว่า การให้ความรู้เรื่องการวางแผน แก่กลุ่มทดลองจะมีผลให้กลุ่มทดลอง มีความรู้และมีทัศนคติในการวางแผนครอบครัวที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความหมายของการวางแผนครอบครัว ของ นพ.อุคมศิลป์ ศรีแสงนาม ซึ่งได้ให้ความหมายของการวางแผนครอบครัวไว้ว่า หมายถึง การวางแผนครอบครัว หรือตั้งเป้าหมายให้ครอบครัว มีความพร้อมที่จะมีสมาชิกตามจำนวนที่ต้องการ ในระยะเวลาที่เหมาะสม และมีฐานะทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่ดีหรืออีกนัยหนึ่ง การวางแผนครอบครัว คือ การที่คู่สมรส คิดล่วงหน้าว่าจะมีบุตรเมื่อใด และจะมีจำนวนกี่คน และเว้นช่วงระยะการมีเด็กห่าง โดยวิธีป้องกันการตั้งครรภ์ในระยะที่ไม่ต้องการมีลูก หรือทำหมันเป็นการถาวร เมื่อมีบุตรพร้อมกับความต้องการแล้ว

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยในสังคม จารีต ประเพณี ของบุคคล ครอบครัว และสังคมของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เหมเล) จำนวน 3 ปัจจัย ที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัว ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงความหมายของการมีบุตร อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและการเรียนรู้จากสังคมภายนอก ลักษณะจารีตประเพณีที่นิยมให้แต่งงานกันตั้งแต่อายุยังน้อย และมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานได้ และอิทธิพลของเจ้าหน้าที่ด้านการวางแผนครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑล จันท์บำรุง การศึกษาสังคม จารีต ประเพณี และการยอมรับการวางแผนครอบครัว : ศึกษากรณีชาวเขาในเขตโครงการหลวง ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เหมเล) มีการคุมกำเนิดน้อย คือ การมีบุตรหลายคนเป็นหลักประกันเบื้องต้นว่าจะมีผู้เลี้ยงดูยามแก่เฒ่า และเป็นผู้จัดการศพยามตาย อีกทั้งแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มผลิตทางการเกษตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของสารณีย์ ไทยานันท์ และคณะว่าชาวเขานิยมมีลูกหลาย ๆ คน เพื่อความมั่นคงของครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม จึงไม่ค่อยยอมรับต่อการวางแผนครอบครัว

ผลการศึกษา ปัจจัยที่มีต่อการยอมรับในการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) สอดคล้องกับแนวคิดของนายโรเจอร์และชูเมคเกอร์ว่า (Roger and Shoemaker) เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม ดังนี้

- การยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) ก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่ชาวเขาได้รับ (Relative Advantages) เช่น การไม่มีบุตรมากทำให้ค่าใช้จ่ายน้อยลง ผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงดูลูกหลานที่เกิดจากพ่อแม่หย่าร้าง

- การยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) มีความสอดคล้อง (Compatibility) กับจารีต ประเพณี ของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) คือ การวางแผนการมีบุตร ซึ่งถ้าจำนวนพอเหมาะก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุข (ตามคำสอนของปู่จาร์)

- การยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) เกิดจากการเรียนรู้วิธีการคุมกำเนิดที่ง่าย (Complexity) โดยชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) ได้รับการส่งเสริมให้คนมีความรู้การวางแผนครอบครัว เพื่อไปสู่ความเข้าใจและการยอมรับง่าย การส่งเสริมให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.ประจำหมู่บ้าน) ซึ่งเป็นชาวเขาพูดภาษาเดียวกัน เป็นผู้เผยแพร่ทำให้การอธิบายแก่ชาวเขาด้วยกันเข้าใจง่ายขึ้น การส่งเสริมให้ “ปู่จาร์” ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือและเชื่อถือได้ มีความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวเพื่อเผยแพร่

- การยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) เกิดจากการที่ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) สามารถทดลองและรับทราบผลของการวางแผนครอบครัวได้ (Trial Ability) การยอมรับการวางแผนครอบครัว ทำให้เห็นผลว่า การมีลูกน้อยทำให้ค่าใช้จ่ายในการดูแลบุตรน้อยลง บุตรได้รับการดูแลที่ดีขึ้น ชาวเขาไม่เกิดปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งจากการหย่าร้าง คนที่มีความรู้น้อยประสบปัญหาจากการมีลูกมาก จึงยอมรับการวางแผนครอบครัว

- การยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) เกิดผลที่ดีจากการวางแผนครอบครัวที่สังเกตเห็น (Observation) โดย ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) สังเกตเห็นจากผู้อื่นที่ใช้แล้วได้ผล หรือได้เห็นจากสังคมภายนอก สื่อต่าง ๆ ว่าการวางแผนทำให้ได้รับประโยชน์มากมาย

นั่นคือการที่ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) มีการยอมรับการวางแผนครอบครัว เป็นผลจากนโยบายการวางแผนครอบครัวของรัฐบาลประสบผลสำเร็จ การยอมรับการวางแผนครอบครัวจากชาวเขาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนายโรเจอร์และชูเมคเกอร์ว่า (Roger and Shoemaker) และตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา ทั้งนี้เป็นการพัฒนาโดยให้ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) มีความรู้เพื่อการมีความสามารถวิเคราะห์ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวางแผนครอบครัว ซึ่งดำเนินการด้วยวิธีง่าย ปฏิบัติได้สอดคล้องกับจารีต ประเพณี ของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ

(เฉล) และสอดคล้องกับความต้องการของชาวเขาเองด้วยวิธีการวางแผนครอบครัวที่ดีที่สุดที่เหมาะสมกับชาวเขาแต่ละคน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่จะไปปฏิบัติหน้าที่พัฒนาชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เฉล) หรือเผ่าต่าง ๆ ได้มีความรู้ ความเข้าใจในลักษณะสังคม จารีต ประเพณี ที่จะพัฒนาเพื่อให้ง่ายต่อการพัฒนาชาวเขา

3.1.2 ควรส่งเสริมให้ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เฉล) ได้เห็นความสำคัญของการวางแผนครอบครัว และยอมรับการวางแผนครอบครัวอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยให้สอดคล้องกับสังคม จารีต ประเพณีของชาวเขา เพราะเป็นการป้องกันปัญหาครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองได้

3.1.3 ควรส่งเสริมให้ชาวเขาได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาล โดยยึดหลักแนวคิด ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา โดยส่งเสริมให้ชาวเขามีความรู้ ในการรู้จักคิดวิเคราะห์ ร่วมพัฒนาชุมชนของตนเองในทิศทางที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน

3.1.4 ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่จะไปปฏิบัติหน้าที่พัฒนาชาวเขา ได้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดของโรเจอร์และชูเมคเกอร์ (Roger and Shoemaker) เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม และแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา เพื่อการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาด้านการวางแผนครอบครัวและพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับจารีต ประเพณีของชาวเขา

3.2 ข้อเสนอในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัย เรื่องสังคม จารีต ประเพณีกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการเพิ่มพูนรายได้ แก่ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เฉล) บ้านอุ้มขอม